

vistyksestä jäävät taustakohinaksi tehokkuuspuheen alle. Tarvitaan enemmän kriittistä keskustelua siitä, minkälaisia ihmisiä haluamme ylipäänsä kasvattaa.

Mitä juuri maantiede sitten voisi eko- ja muiden kriisien keskellä elävälle ihmiselle – ja laajemmin planeetallemme – antaa? Tieteenalamme tarjoaa tietoa maailmasta, mutta sen lisäksi koulutuksen on syvennettävä ihmisen ymmärrystä paikastaan maailmassa. On irtauduttava tiukasti representaation perustuvasta, maailman tapahtumallisuutta ja moninaisuutta kaventavasta oppimiskäsityksestä. Fossiilitalouteen perustuvan modernin subjektin aika on ohi ja ihmisen on opittava luomaan uusia yhteyksiä asuttamaansa maailmaan (ks. Salminen 2015). On tarpeen kokeilla ja osallistua, ottaa toisissaan ihmisen kytkökset (ja katkokset) suhteissa muuhun olevaan. Avoin osallistuminen maailmaan murtaa ajattelevan subjektin (rutiinein ylläpidettyjä) keinotekoisia rajoja ja luo mahdollisuuksia uuden oppimiseen radikaalin ihmettelyn kautta (ks. Pyyry 2022). Kuten Nigel Thrift (2008: 87) muistuttaa, vaikuttavimmat kokeilut ovat riskialttiita, koska ne ammentavat olemisen keskinäisriippuvuuksista ja sallivat maailman puhua takaisin. Erehdykset ja harhapolut ovat oppimisen ytimessä, joten niille tulisi raivata tilaa koulutuksen kaikilla asteilla. Välineellisyyden ylittävä kiinnostus opittavaa asiaa kohtaan tukee edelleen mielekästä asumista maailmassa. On mahdollista käynnistää itseään ruokkiva prosessi, jossa tiedonjano ja halu ymmärtää maailmaa kasvavat leikkisän kokeilun kautta (eikä maantieto oppiaineena välttämättä enää sitten olekaan ”perseestä”). Samalla kasvaa huolenpito toisista ja toisenlaisista. Tällä matkalla kohti keskinäisriippuvuudet tunnistavaa ja tunnustavaa *planetaarista sivistystä* (Moilanen & Salonen 2022) maantieteen aineenopettajat ovat keskeisessä roolissa.

KIRJALLISUUS

- Alhojärvi, T. (2021) Utopian kolme työtä. Jälkikapitalismin maanpeitosta. *niin&näin* 3/2021, 41–51. <<https://netn.fi/node/8142>>
- Maa, L. V. (2021) Laho, pimeä, haavat. *niin & näin* 3/2021, 67–70.
- Moilanen, A. & Salonen, A. O. (2022) Planetaarinen sivistys – kohti antroposeenin ajan sivistysideaalia. *Kasvatus & Aika* 16(2) 47–71. <https://doi.org/10.33350/ka.107626>
- Pulkki, J. (2017) Kilpailun harha – aatehistoriallisilta juurilta kilpailufatalismia vastaan. *Kasvatus & Aika* 11(4) 88–101. <<https://journal.fi/kasvatusjaa-ika/article/view/68766>>
- Pyry, N. (2019) Akateeminen hengailu: lumoutumisen tiloja ja radikaalin ajattelun mahdollisuuksia. *Terra* 131(4) 223–233. <<https://terra.journal.fi/article/view/83099>>
- Pyry, N. (2022) Kasvatusmaantiede antroposeenin tutkimussuuntana: ihmiskeskeisyydestä kohti lumoutumisen pedagogiikkaa. *Kasvatus & Aika* 16(3) 70–84. <https://doi.org/10.33350/ka.111742>
- Pyry, N. & Tani, S. (2019) More-than-human playful politics in young people’s practices of dwelling with the city. *Social & Cultural Geography* 20(9) 1218–1232. <https://doi.org/10.1080/14649365.2017.1358823>
- Salminen, A. (2015) *Kokeellisuudesta*. Osuuskunta Poesia, Helsinki.
- Thrift, N. (2008) I just don’t know what got into me: Where is the subject? *Subjectivity* 22, 82–89. <https://doi.org/10.1057/sub.2008.1>

NOORA PYYRY
*Geotieteiden ja maantieteen osasto,
Helsingin yliopisto*

Havaintoja maantiedon ja maantieteen opetuksen arjesta

Maantieteen opetuksen merkityksen pohdinta on osa jokaisen maantieteen opettajan työtä. Miksi opettaa ja opiskella maantiedettä, mikä on sen merkitys nuorille – ja tätä laajemmin yhteiskunnallisesti. Puheenvuoroni perustuu arjen opetustyöstä kumpuaviin kokemuksiin ja havaintoihin sekä lähikollegoiden kanssa käytyihin keskusteluihin. Lisäksi nostan esiin muutaman väitöstutkimukseeni pohjautuvan näkökulman.

Kokemukseni mukaan maantieteen opiskelun avulla nuorten on mahdollista saavuttaa pääpiir-

teittäinen ymmärrys siitä, miten maailma toimii. Vaikka maantietoa on yläkoulussa vain kurssi jokaisella vuosiluokalla, koen silti, että opetuksessa on aikaa pysähtyä tärkeiden, yleissivistävien asioiden äärelle. Tällaisena pidän esimerkiksi seuraavia: mistä vuoden- ja vuorokaudenajat johtuvat, miten sade ja tuuli syntyvät, millainen on Maan rakenne, miksi vuoret kohoavat ja maldatuvat, mitkä tekijät selittävät tiheää ja harvaa asutusta, miksi väestö kasvaa tai vähenee, millaisia syitä löytyy muuttolikkeiden taustalta, ja

niin edelleen. Nuorilla on näistä kaikista aiheista myös arkitietoa, minkä huomioiminen parhaimmillaan tukee sitä, että opetus koetaan ymmärrettäväksi ja tärkeäksi.

Keskeisten asioiden ymmärtämisen kautta myös niiden välisten yhteyksien hahmottaminen usein helpottuu. Esimerkiksi lukion luonnonmaantieteen kurssilla on koettu mieleenpainuvia hetkiä silloin, kun nuoret ovat oivaltaneet, mitkä tekijät selittävät jonkin tietyn alueen kasvillisuutta ja maannosta. Tätä on edeltänyt kärsivällinen Maan planetaaristen liikkeiden, ilmakehän ja tuulien, veden kiertokulun, sateiden ja meriveden liikkeiden, sääilmiöiden sekä lämpövyöhykkeiden ja ilmastoalueiden opiskelu. Oivallukset ovat jatkuneet ihmismaantieteen kurssilla nuorten tarkastellessa sitä, miksi jossain on tietynlaista maataloutta.

Arkinen havaintoni maantieteen opetuksen roolista nuorten elämässä liittyy karttoihin, tarkemmin paikannimistön opiskeluun. Kerta toisensa jälkeen olen yllätynyt siitä, miten erityisesti yläkoululaiset innostuvat paikannimistön opiskelusta. Itse aikoinani pidin pänttäämistä tärkeämpänä sitä, että jokainen yläkoululainen hallitsisi maailman nimistöä edes siten, että hän osaisi liittää esimerkiksi vuoristojen ja valtioiden nimet maanosiin. Monille paikannimistön opiskelu näyttää kuitenkin tuottavan paljon iloa ja onnistumisen kokemuksia. Ilmiöiden opiskeluun verrattuna siitä tekee selkeää se, että oikeat vastaukset ovat useimmiten yksiselitteisiä. Karttakokeet ovat osalle oppilaista ainoita maantiedon kokeita, joissa arvosanaksi tulee 10. Oma suhteeni karttakokeisiin on muuttunut näiden havaintojen myötä ja uskon, että niihin liittyvillä onnistumisen kokemuksilla on niitä itseään suurempi, opiskelua eteenpäin kantava vaikutus.

Lukion pakollisella kurssilla ollaan muuttuvan maailman äärellä. Tarkemmin sanottuna kurssilla korostuvat maailman riskit ja ongelmat, kuten ilmastonmuutos, puhtaan veden puute ja nälkä sekä pakolaisuus. Kurssilla seurataan myös ajankohtaisia uutisia, mikä on siltä osin helppoa, että myös uutistulvassa nämä ongelmat ovat läsnä. Parhaimmillaan maantieteen opetus voi onneksi tukea nuoria myös siinä, miten kaiken tiedon kanssa on mahdollista elää. Samanaikaisesti opetuksen haaste on kuitenkin se, että aiheiden opiskelu jää usein pinnalliseksi. Yhtäältä nuoret eivät useinkaan muista tarkasti yläkoulussa oppimiaan asioita, ja toisaalta riskien taustalla oleviin ilmiöihin pureudutaan huolellisesti vasta syventävillä kursseilla. Esimerkiksi trooppisten pyörremyrskyjen synty olisi helpompi ymmärtää, jos opiskeluissa olisi jo syvennytty coriolis-ilmiöön sekä tuulen ja sateen syntyyn. Samalla tavoin esimerkiksi globaalien eriarvoisuuden käsittely olisi tärkeä pohja sen ymmärtämiseen,

miksi myrskyjen aiheuttamat tuhot eroavat eri alueilla. Näistä huolimatta nuoret ovat usein kokeneet kurssin tärkeänä, silmiä avaavana ja innostavana, maantieteen opiskeluun houkuttelevana.

Lukion pakollisella kurssilla tarkastellaan toki mahdollisimman kattavasti myös riskeihin varautumista ja syntyneiden ongelmien ratkaisuja, mutta aiheet tuntuvat usein nuorista – kuten itsestäniikin – synkiltä ja ylitsepääsemättömiltä. Jos saisin valita, haluaisin lukion pakollisella kurssilla vain rauhassa keskittyä ilmiöiden opiskeluun ja nuorten maailmasuhteen rakentamisen tukemiseen ilman, että riskit ja ongelmat vyöryvät päällemme. Varautumismahdollisuuksien ja ratkaisujen tarkastelu ei poista sitä tosiasiaa, että riskit ovat yhä useammin jo toteutuneita, ongelmien syyt vaikeasti ratkaistavissa ja näiden seuraukset mittavia. Lukion toisen pakollisen kurssin menettäminen edellisessä tunti- jaossa on vaikuttanut merkittävästi paitsi maantieteen opiskelun määrään myös siihen, millaista on se maantiede, jota kaikki lukiolaiset opiskelevat.

Väitöstutkimuksessani *Nuorten elämismaailma ja arjen maantiede osana maantieteen opetusta* pohdin myös maantieteen opetuksen merkitystä tämän päivän nuorille. Osan aineistostani muodostivat nuorten kirjoittamat eläytymiskertomukset, joissa he kuvasivat maailman tilaa tai eläytyivät tulevaisuuden maailmaan. Kirjoitelmat olivat lähtökohtaisesti kuvitteellisia tekstejä, mutta niitä hallitsivat ihmisten aiheuttamat riskit ja ongelmat, kuten ilmastonmuutos. Ongelmien täyteinen maailma ja sen dystooppinen tulevaisuus olivat nuorten mukaan helpommin kuviteltavissa kuin maailma, jossa kaikki on hyvin nyt ja tulevaisuudessa. Toivon rooli oli hauras eivätkä nuoret aina liittäneet epäkohtien havaitsemiseen toimintaa. Nuorten kuvailemista selviytymisstrategioista suurin osa koski yksilön valintoja. Nämä herättelevät pohtimaan, miten nuoret voivat olla mukana rakentamassa kestäväää tulevaisuutta, jos jo sen kuvittelu tuottaa heille vaikeuksia. Pidänkin tärkeänä, että maantieteen opetuksen merkitys liittyy myös toivon rakentamiseen ja toiminnan mahdollisuuksien tarkasteluun.

Maantieteen opetukselle asetettujen tavoitteiden suunnassa monenlainen toiminta on onneksi arjessa mahdollista. Sekä yläkoululaisten että lukiolaisten kanssa olemme esimerkiksi ajoittain viettäneet ilmastoviikkoa, jolloin jokainen tunnistaa oman elämänsä ilmastoystävällisiä tekoja ja lisäksi tekee muutoksia, jotka pienentävät hiilijalanjälkeä. Viikkoon on sisällytetty myös esimerkiksi puiden istutusta koulun pihalle. Eri keinoin olemme tavoitelleet ilmastonmuutoksen ratkaisujen hahmottamista niin, että niiden yhteydet nuorten omaan elämään tulevat näkyviksi. Samanaikaisesti pidän kuitenkin ongelmallisena sitä, että ilmastonmuutoksen kaltai-

sen globaalien ongelmien ratkaisuja yksilöllistetään, sillä se ei ole yksilöllisesti ratkaistavissa. Näin opetuksessa mietittäväksi jää, miten painottaa globaalien yhteistyön merkitystä ja rakenteellisten muutosten välttämättömyyttä ilman, että yhteys nuorten arkeen karkaa liian kauas.

Toinen tutkimuksestani kumpuava havainto, jonka haluan nostaa tässä esiin, liittyy stereotyyppioihin. Tutkimukseeni osallistuneilla nuorilla oli globaalista etelästä ja siellä asuvista ihmisistä pitkälti stereotyyppinen kuva: alue on köyhä ja kehittämätön, ihmiset avun tarpeessa. Vaikka oppiminen ei rajoitu kouluun, nuoret toivat esiin myös opetuksen roolin oletuksensa ja käsityksensä taustalla. Tämän lisäksi he kuitenkin tunnistivat myös stereotyyppien ongelmallisuuden, mikä voi helpottaa niiden muuttamista. Maantieteen opetuksella on oma painolastinsa stereotyyppien ja jakolinjojen rakentajana – mutta tänä päivänä sillä on mitä parhain mahdollisuus myös purkaa niitä. Tämänkin aihepiirin yhteys nuorten omiin kokemuksiin ja heidän elämismaailmaansa on selkeä, sillä osaksi opetusta on mahdollista nostaa myös nuorten itsensä kohtaamia oletuksia ja ennakkoluuloja. Maantieteen opetuksessa on mahdollista näin myös tukea esimerkiksi sitä, että suomalaisuus ei näyttäyty ulossulkevana vaan kaikille oppilaille mahdollisena identiteettinä.

Maantieteen opetuksesta puhuttaessa on välttämätöntä ottaa kantaa myös siihen, miksi osassa lukioita maantieteen syventäviä opintoja valitsee vain pieni joukko. Koulun arjessa syynä ei näyttäyty se, etteikö maantiede kiinnostaisi nuoria, vaan se, että muiden oppiaineiden opintojaksot täyttävät heidän lukujärjestyksensä. Vaikka nuoret huomioivat valintoja tehdessä omat kiinnostuksen kohteensa, he tekevät valintoja tiedostaen, että ylioppilaskirjoitusten rooli heidän tulevaisuutensa kannalta voi olla merkittävä yliopistojen todistusvalinnan pisteetyksestä johtuen. Vaikutusta on myös sillä, että lääketieteen opiskeluun tähdätessä tietyt oppiaineet, kuten biologia, ovat välttämättömiä, ja lukujärjestys yksinkertaisesti täytyy. Toi-

saalta on edelleen nuoria, jotka valitsevat jokusen kurssin maantiedettä ilman, että kirjoittavat sitä ylioppilaskokeessa. Tässä on hyviäkin puolia: kun ylioppilaskokeet eivät varjosta maantieteen opiskelua, nuoret useimmiten suhtautuvat siihen hiukan rennommin. Täten maantieteen ylioppilaskokeen poisvalinta ei yksiselitteisesti näyttäyty huonona vaihtoehtona maantieteen opiskelun kannalta.

Tutkimukseeni osallistuneet nuoret näkivät toivoa erityisesti heidän omassa sukupolvessaan. Minun ja kollegoideni on helppo yhtyä tähän – myös me pysymme toiveikkaana maailman tulevaisuuden suhteen erityisesti siksi, että pääsemme seuraamaan, miten valtaosa nuorista suhtautuu vakavasti maailman haasteisiin. Kuitenkin haluaisimme ripustaa toivomme erityisesti aiempiin sukupolviin, ja varjella nuoruuden huolettomuutta. Tavallisina koulupäivinä erityisesti toivon, että maantieteen tunneille on mukava tulla. Että luokassa on turvallista ja jokainen tulee kohdatuksi omana itsenään. Että kenenkään ei tarvitse jännittää. Että opiskelun lomassa nuoret tutustuvat myös toisiinsa eikä kukaan jää yksin. Että kurssien työ määrä ei kuormita eikä uuvuta ketään. Että nuoret eivät alati mieti kokeita tai ylioppilaskoetta vaan pitävät maantiedettä kiehtovana. Että maantieteen opiskelulla on heidän elämässä jokin, mutta ei missään nimessä tärkein rooli.

KIRJALLISUUS

Särkelä, E. (2021) *Nuorten elämismaailma ja arjen maantiede osana maantieteen opetusta. Eläytymismenetelmä ja valokuvaus nuorten globaalia sukupolvea, maailman tilaa ja tulevaisuutta koskevien pohdintojen tutkimisessa*. Helsingin yliopisto, kasvatustieteellinen tiedekunta. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-7259-4>

ELINA SÄRKELÄ
Viikin normaalikoulu,
Helsingin yliopisto

Geografiundervisningen i antropocen och att bemöta andra

Ordet geografi lyfter huvudsakligen fram bilder på planeten jorden, kartor och navigationsinstrument, åtminstone i de flesta söktjänster jag använt. Att man lätt associerar geografi till topografi och kartografi framkom även i en studie om allmänhetens uppfatt-

ning om geografi i Tyskland (Gans m.fl. 2018: 29). Det var förvisso geografer som beskrev planetens former och kartlade var haven slår mot stränder, men att ordet geografi nästan enbart väcker tankar om god kännedom om landformer, kartor och plats-